Walter J. Burghardt

KONTEMPLACE

Dlouhý milující pohled na skutečnost

Walter J. Burghardt, SJ (1914–2008),[1]
byl katolický teolog, profesor a spisovatel.[2]

Tato dobrodružná procházka krajinou kontemplace[3] bude mít tři části. Nejprve se (1) seznámíme s některými úvodními postřehy o překážkách, které nám v kontemplaci brání. Poté se (2) budeme věnovat nejzásadnější otázce: Co je to kontemplace? A nakonec (3) prozkoumáme několik praktických návrhů, jak můžeme rozvíjet naši kapacitu pro kontemplaci.

Překážky kontemplace

Hlavním nepřítelem kontemplace je zákon typický pro 20. století, zákon, který nás pronásleduje, aniž bychom si toho byli vědomi, vypadá velmi ctnostně a zdá se být nepostradatelný pro zodpovědný život. Téměř před třemi desetiletími Walter Kerr[4] tento zákon popsal takto: „Pouze užitečné aktivity jsou cenné, smysluplné, morální. Aktivita, která není jasně a konkrétně užitečná pro mě samotného či pro druhé, je bezcenná, nesmyslná, nemorální.“[5]

Tomuto zákonu je podřízen život většiny Američanů. Proto se také cítí provinile, když nemají co na práci. Proto se mnozí zdráhají přiznat, že si včera vzali volno, nedělali nic, jen tak si užívali. Proto mnozí mají potřebu ospravedlňovat dovolenou: pomůže jim lépe pracovat, až se vrátí. Proto také úvodní frází na přivítanou na nějaké párty není věta: „Kdo jste?“, ale „Co děláte?“ Proto jsou mladí pacienti, kteří se léčí se srdečními chorobami, charakteristicky neklidní během odpočinku a cítí se provinile, když mají relaxovat.

Jak jsme se dostali do tohoto neblahého stavu? Má v tom prsty filozofie. To neznamená, že utilitarismus převálcoval naši kulturu najednou. Jak to vyjádřil Kerr: „Myšlenky, které jsou dostatečně mocné, aby diktovaly jednání celých generací […] se do naší krve a do morku našich kostí dostávají stejně jako spirochéty – anonymně, neviditelně – celkem za dlouhou dobu poté, co je nějaký osamělý myslitel potichu vypustil ze svého bádání.“[6]

Je třeba se vrátit k Jeremymu Benthamovi (†1832), který identifikoval štěstí s užitkem, potěšení s profitem. Nebo také k Jamesovi Millovi (†1836), přísnému utilitaristovi, jenž filozofii přísného utilitarismu vyučoval i svého malého syna. A tímto synem byl samotný John Stuart Mill (†1873). Začal se učit řečtinu a matematiku, když mu byly tři; když mu bylo osm, četl Ezopa, Xenofona a Herodota v originále, spolu s množstvím historických děl; ve dvanácti se potýkal s Tomášem Akvinským a Aristotelem; ve třinácti s politickou ekonomií a Adamem Smithem. Když mu bylo jednadvacet, zhroutil se a byl označen za „oběť sklíčenosti, která jeho život

okradla nejen o jakékoli potěšení, ale i o jakýkoli smysl“.[7] A poslední slovo v tomto filozofickém útoku bylo nejspíše sepsáno v roce 1871 anglickým logikem a politickým ekonomem Williamem Stanleym Jevonsem (†1882): „Hodnota závisí výlučně na užitečnosti.“ Toto je, obávám se, východisko, které dominuje většině dnešní americké kultury: důležitá je užitečnost, profit, který mohu extrahovat z nějaké zkušenosti či majetku.

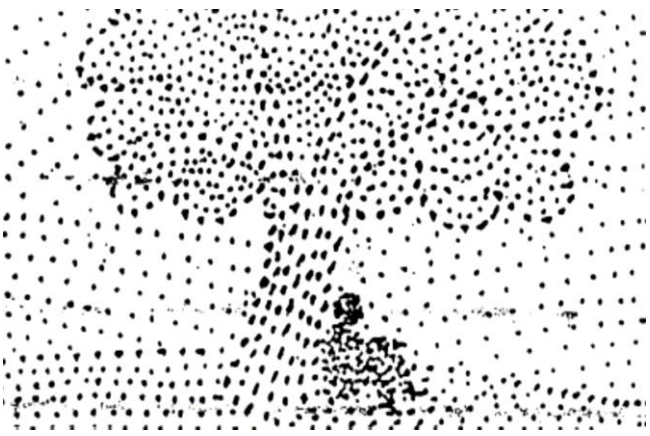
Druhý důvod, proč to má dnes kontemplace těžké, můžeme vysledovat zpět do bouřlivých šedesátých let. Tehdy svět vyzýval církev: „Zapomeň na svou dosavadní fascinaci ‚oním světem‘. Přijď k nám tam, kde se právě nacházíme. Pomoz nám zvládnout přechod do technologického věku, aniž bychom propadli brutalitě nového pohanství. Jestliže zůstaneš pohodlně ve svých klášterech, Bůh se pro současnou kulturu stane cizincem.“

Katolická církev tehdy vyšla vstříc ještě naléhavějšímu volání. Vezměte si úvodní větu Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě II. vatikánského koncilu: „Radost a naděje, smutek a úzkost lidí naší doby, zvláště chudých a všech těch, kteří nějak trpí, je i radostí a nadějí, smutkem a úzkostí Kristových učedníků.“

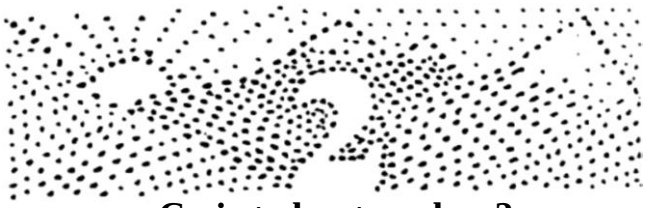
V této srdcervoucí výzvě k akci kontemplace strádala. Práce *je* modlitbou. Abyste sloužili Bohu, abyste se modlili, k tomu si nepotřebujete kleknout někam do ticha; vaším klekátkem je celý svět.

Tyto překážky kontemplace jsou názorně shrnuty v malém humorném příběhu. Matka se dívá z okna a její malý synek sedí na zahradě opřen zády o strom.

Matka: „Jozífku, co děláš tam venku?“
Jozífek: „Nic.“
Matka: „Musíš přeci něco dělat! Řekni mi, co děláš?!“
Jozífek: „Nedělám nic!“
Matka: „Jozífku! Hned mi řekni, co děláš!“

Jozífek (sám k sobě): „Ach jo.“ (Vezme do ruky kámen a odhodí jej.)
Jozífek (nahlas): „Házím tu kamením!“
Matka: „Myslela jsem si, že provádíš něco takového. Hned s tím přestaň!“
Jozífek: „No dobře.“
Jozífek (sám k sobě): „Nikdo už ani člověka nenechá nic nedělat.“

Co je to kontemplace?

Věnujme nyní pozornost samotné kontemplaci. Co je to? Nemám teď na mysli lidové použití slova „kontemplovat“, které si mnozí hned spojí se sebestřednou zahleděností na vlastní „pupek“.[8] Kontemplace v hlubokém smyslu slova je něčím právě tak skutečným jako váš pupek, avšak nezměrně více vzrušující. Kontemplativní karmelitán William McNamara jednou nazval kontemplaci „čirou intuicí bytí, zrozenou z lásky. Je to zakoušené vědomí skutečnosti a způsob, kterým vstupujeme do bezprostřední sounáležitosti se skutečností.“ A co je to skutečnost, realita? „Lidi, stromy, jezera, hory. Můžeme věci studovat, avšak dokud nevstoupíme do této intuitivní sounáležitosti s nimi, můžeme jen něco *vědět o* nich, ale *neznáme* je samotné. Teprve když se odvážíme dlouhého milujícího pohledu na něco – dítě, sklenici vína, krásně vypadající pokrm –, vstupujeme do přirozeného aktu kontemplace, milujícího obdivu.“ Kde je problém? „Po celou dobu našeho vzdělání jsme byli vyučováni abstraktnímu myšlení; nikdo nás nenaučil milující vnímavosti.“

Nikde jsem ještě neslyšel svěžejší vyjádření toho, co je kontemplace: dlouhý milující pohled na skutečnost. Každé slovo je zde klíčové:
skutečnost… pohled… dlouhý… milující…

To, co je reálné, **SKUTEČNOST**, to není nic, co by bylo možné zredukovat na nějakého vzdáleného, abstraktního, nedotknutelného „boha na nebesích“. Touto realitou je vše živoucí, pulzující, lidské; touto realitou je oheň a led; touto realitou je slunce zapadající nad švýcarskými Alpami, ladná srna pádící hlubokým lesem; touto realitou je rudá sklenice burgundského, Beethovenova *Mše D dur*, dítě olizující kornout čokoládové zmrzliny; touto realitou je ladně kráčející žena s vlasy rozevlátými ve větru; touto

realitou je zmrtvýchvstalý Kristus. Paradoxně, to jediné, co je vyloučeno z kontemplace, je abstrakce, ten zvláštně rozplizlý svět, kde list už není zelený, voda již není zčeřená, člověk již nedýchá a Bůh se již neusmívá. To, co kontempluji, je vždy něco mnohem skutečnějšího: to, co filosofové nazývají „konkrétní jednotlivostí".

Na tuto skutečnost se **DÍVÁM**. Neanalyzuji ji, ani se ji nesnažím nějak vyargumentovat, popsat, či definovat; jsem s touto skutečností jedno. Nekroužím kolem ní; vstupuji do ní. Nechávaje se pohodlně unášet proudem, nevzkřiknu „Ach, H_2O!", ale nechám vodu jemně proudit mezi prsty. Neteologizuji o spásném významu Kalvárie, ale vezmu probodenou dlaň do své. Vzpomínáte na pobouřený protest Erica Gilla?[9] „Dobrý Bože! Vždyť tady šlo o tajemství a my jsme jej chtěli změřit!" Kerr[10] přirovnal kontemplaci k zamilování se: to neznamená znát někoho pouze ve smyslu jeho výšky, váhy, barvy kůže, předků, IQ či zvyků; spíše to má co do činění s „jedinou, prostou vibrací, která v nás vyvolá tak velikou radost z prostého setkání očí nebo tak šťastné propojení ve vzájemné výměně slov. Něco velmi soukromého a jednotlivého a jedinečně vlastního zakusilo hluboký dotek – a v tomto doteku je také samo poznáno".

Nejsem pouhým duchem; jsem duchem, který je vtělený; ve vlastním smyslu *jsem* tělem. A proto jsem nejvíce sám sebou, nejvíce člověkem, nejvíce kontemplativním, když celá má osobnost vnímá tuto skutečnost a odpovídá jí.

Mnozí z nás ve své výchově převzali dehumanizující anglosaské dědictví: vášeň je něčím, za co je třeba se spíše stydět. Silná emoce je známkou slabosti; chlapskou reakcí na realitu je stoicismus. Miluj, samozřejmě, ale nenech se láskou uchvátit. Měj obavy, když už nelze jinak, ale snaž se, abys při tom nedrkotal zuby. Raduj se z krásné sonáty, ale nedávej své vzrušení příliš najevo. Smrt vždy zarmoutí, ale neodvažuj se plakat. Oškliv si hřích, ale nenech se jím příliš zneklidnit. Protestuj proti nespravedlnosti, ale ať nezrudneš hněvem.

Ne, „dívat se" celostně, ve smyslu kontemplace, znamená, že reaguje celá moje bytost. Nejen má mysl, ale také mé oči a uši, čich, hmat, chuť. Ne že by při tom měly být mé smysly zcela nespoutané; vždyť rozum musí čas od času trochu umírnit to zvíře ve mně. Avšak mnohem větší otevřenost, mnohem větší uvolněnost, než nám byly dovoleny naší dřívější, mnohem sevřenější spiritualitou, kde například jakýkoli dotyk byl zcela nepatřičný, protože byl považován za nebezpečný. Nikdo však nikdy nepomyslel na to, aby nám připomněl, že svobodná vůle je ještě nebezpečnější. Nebo chladný rozum.

Tento pohled na skutečnost je pohled, který je **DLOUHÝ**. Nikoli ve smyslu časové délky, nýbrž ve smyslu podivuhodně neuspěchaný, nádherně neuspěchaný. Pro mnohé Američany čas znamená stopky, čas jsou peníze, život je závod s časem. Kontemplovat však znamená spočinout – spočinout ve skutečnosti, v realitě. Ne bezživotně či malátně, líně či netečně. Mé celé bytí je živoucí, neuvěřitelně vnímavé, vibrující každým pulsem skutečnosti. Pro tuto chvíli se čas stal zcela nedůležitým. Nebudete přeci měřit délku Filadelfské symfonie; nebudete stopovat čas Poslední večeře. Nikdy nezapomenu na pařížský Louvre a snahu o „ulovení" Mony Lisy. Na jedné straně nekonečná řada turistů, každý z nich mající deset vteřin, po nichž musel postoupit dál. A na druhé straně osamělý mladý muž na kamenné lavičce, s očima upřenýma, celou bytostí zcela v vytržení, vnímající pouze onu krásu a mystérium, vědomý si pouze této skutečnosti.

Avšak tento dlouhý pohled na skutečnost musí být pohledem **MILUJÍCÍM**. To není žádné strnulé zírání, to není žádný dlouhý pohled Jidášův. Být jedno se skutečností znamená tuto skutečnost milovat. To znamená, že mě skutečnost těší, že mě uchvátila. Čajkovského balet *Labutí jezero* či humr s kardinálskou omáčkou, půvab božské labutí baletky nebo soucit v Kristových očích – cokoli či kohokoli skutečného máme před očima, kontemplace v nás volá po lásce, po sjednocení s druhými. Protože kontemplace není suchým studiem, chladným výzkumem či nějakým počítačem. Kontemplovat znamená být zamilován.

Pravda, kontemplace nevyvolává vždy jen potěšení. Skutečnost zahrnuje také hřích a válku, chudobu a soupeření, nemoc a smrt. K realitě patří AIDS a potraty, apartheid a MS, nafouklá břicha a odcházející paměť, respirátory a poslední vydechnutí. Avšak dokonce i zde ta realita, kterou kontempluji, musí mít svůj cíl v soucítění a soucítění, které napodobuje Krista, je synonymem pro lásku.

Dlouhý milující pohled na skutečnost.[11] Z takovéto kontemplace vyrůstá společenství. Mám na mysli objevení posvátného v hlubokých, smysluplných setkáních – s Božím stvořením, s Božími lidmi, s Bohem samotným –, kde láska se osvědčuje obětí, onou divokou výměnou všeho za druhé, za onoho Druhého. Takto je naplňováno to, co biskup druhého století Ireneus vyjádřil větou: „Boží slávou je živý člověk!“

Podněty k rozvoji kontemplace

Avšak jak realizujeme tuto naši kapacitu ke kontemplaci? Zvláště v jejím hlubokém náboženském smyslu? Jak rozvineme onen dlouhý milující pohled na skutečnost, onu jednotu s Někým transcendentním? K tomu nabízím několik podnětů.

Zaprvé: nějaký druh zkušenosti **pouště**. To neznamená, že kontemplace není kompatibilní se životem ve městě; bez průběžné kontemplace, ať už jste kdekoli, byste mohli velmi strádat. Spíše tím chci říct, že onen proces otevírání se kontemplaci může být nejlépe iniciován nějakou zkušeností, která vás přivede tváří v tvář samotě a rozlehlosti pouště, či vás dokonce vystaví silám života a smrti, které se vymykají vaší kontrole. Proto se také fyzická poušť jako červená nit vine celou biblí, celými dějinami spásy, celou církevní tradicí – specificky se to týká židovského národa, Ježíše Krista a pouštních otců. Poušť je místem zkoušky a strádání, prostorem prověření (viz Ex 16,1nn; Mt 4,1nn), kde životní hodnoty jsou prezentovány v jasných, silných pojmech, kde buď zvolíte život, nebo vás příroda zničí.

Nikdy nezapomenu, jak již před několika desítkami let P. McNamara svými slovy i svým životem jasně ukázal, jak poušť v člověku probouzí kapacitu k iniciativě, hledání, hodnocení; narušuje běžně zaběhnuté struktury vašeho života; boří pouze rutinní zbožnost; odděluje vás od pravidelného koloběhu jinak respektovaných lidských aktivit. Učíte se být bdělí, vnímaví, usebraní, takže se věci vyjasňují a realita vašeho života je vnímána jasněji. Začínáte poznávat sami sebe, nejen statisticky získaný obraz o sobě. Začínáte poznávat Boha, ne jen nějaké abstrakce o Bohu, dokonce ani teologii Boha, mnohem spíše se zde otevíráte tajemnému a mocnému Bohu teologie.

V tradici pouště však jeden význam převyšuje všechny ostatní: poušť je místem, kde se setkáváme s Bohem, kde Bůh přichází, aby se s námi setkal, kde Bůh navštěvuje Boží lid: „Hle, já ji přivábím, přivedu ji do pustiny a budu mluvit k jejímu srdci“ (Oz 2,16). Poušť není nějakým útěkem, i když by jím být mohla. Jen málokteří setrvají v poušti tělesně. Ve skutečnosti pro většinu lidí není poušť místem, ale zkušeností, která vás naplní, stane se vaší součástí, rozšíří váš pohled, otevře město kontemplaci, dlouhému milujícímu pohledu na skutečnost. Zde se můžete tváří v tvář setkat s Kazantzakisovou strach nahánějící trojicí: „láska, smrt a Bůh – možná vše v jednom“.

Druhý podnět: rozviňte cit pro **slavení**. Tady doporučuji útlou knížečku Josefa Piepera *In Tune with the World: A Theory of Festivity*.[12] S podivuhodnou přesvědčivostí zde Pieper rozvíjí tezi, že slavení spočívá v aktivitě, která je smysluplná sama o sobě. Mám tím na mysli aktivitu, která není vázaná na nějaké cíle vytyčené mimo ni samotnou, na nějaké to „tak aby“ či „za tímto účelem“. Slavení proto vyžaduje značné sebezapření: musíte si vyhradit nějaký čas, který byste jinak velmi dobře mohli využít k něčemu užitečnému, a osvobodit jej od účelnosti. A je třeba, abyste to udělali z lásky, jejímž výrazem je radost. Slavení je „ano“ vůči světu, vůči skutečnosti věcí, vůči existenci ženy a muže; slavení je „ano“ vůči Stvořiteli světa.

Pouze tehdy, když zvládnete vyslovit takovéto slavnostní „ano“ vůči skutečnosti, uvidíte, spolu s Teilhardem,[13] jak „Bůh je tak rozprostřený a zřejmý jako atmosféra, ve které jsme ponořeni“. Hmota a duch, jak říkával, nejsou dvě věci slepené do jednoho celku, ale dva aspekty všech stvořených bytostí. Oním božským prostředím, v němž žijeme, není pouze mystické, ale také kosmické tělo Kristovo; právě zde se děje tvůrčí jednota.

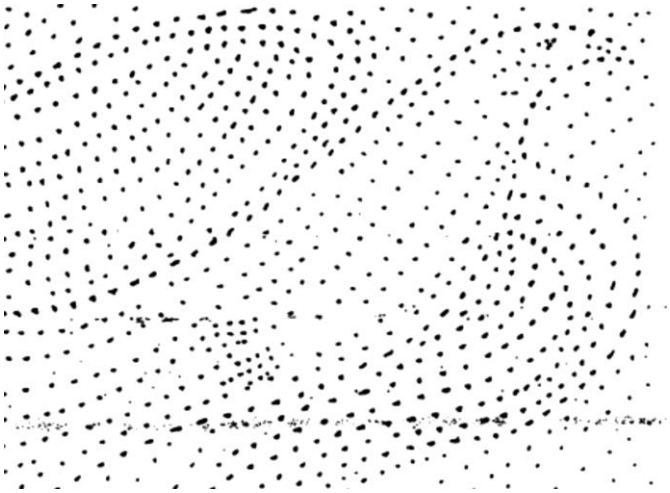
Třetí podnět, úzce navázaný na cit pro slavení, jeho nedílná součást: cit pro **hru**. Nemám tím na mysli nějaké „blbnutí“. Myslím tím to, co chtěl vyjádřit básník Francis Thompson, když ve své eseji o Shelleym[14] poukazoval na souvislost mezi obdarováním básníka a přesvědčivostí dítěte, avšak exponenciálně zesílenou – jehož krabicí s hračkami je vesmír, který „provádí veselé skopičiny s Měsícem“, v jehož rukou „se meteority k sobě tisknou svými nosy“.

To vyžaduje schopnost žasnout. S touto schopností jsme se narodili; avšak jak jsme zestárli, většina z nás tuto schopnost ztratila. Stali jsme se znuděnými, všeználkovskými a sofistikovanými. Své nohy již necachtáme v potůčku, již nevoláme na hvězdy, již neděláme obličeje na Měsíc. Voda je H_2O, hvězdy byly klasifikovány a Měsíc již nemá nic společného s ementálem. Dospěli jsme. Rabi Heschel v tom viděl past dnešní doby: „věřit, že vše může být vysvětleno, že skutečnost je něčím triviálním, co je jen třeba trochu zorganizovat, aby to mohlo být ovládnuto. Všechny záhady mohou být vyřešeny a všechny zázraky nejsou ničím jiným, než pouhým dalším vítězstvím nad nevzdělaností“.[15] Tato novost nás ovšem může svým způsobem překvapit: vesmírná raketa, poslední počítačová hra, nejjemnější plenky v historii. Až do zítřka; dokud se to nové nestane zastaralým; dokud nebude včerejší zázrak zahozen či dokud se nestane samozřejmým.

Ne, nestrkejte všechno pod mikroskop, neprogramujte si své životy počítačem. Dovolte své představivosti hrát si s idejemi – co to znamená být naživu, být zamilován, věřit, mít naději. Vždycky budu s vděčností vzpomínat na jednoho psychologa, který před dvěma desetiletími monitoroval simulované setkání naší jezuitské fakulty, pozoroval nás, jak se opakovaně dostáváme do slepé uličky, protože jsme lpěli na minulých řešeních, a který se nás při tom znovu a znovu ptal: „A kde máte nějaké bláznivé nápady?“

Čtvrtý podnět, úzce navazující na slavení a hravost: **nepřivlastňujte** si to, co vás těší, ať už to je něco božského, či lidského, nehybný mramor, či volně proudící říčka; a neočekávejte, že budete „profitovat“ z kontemplace, že budete mít nějaký užitek z potěšení. V této souvislosti Walter Kerr napsal slova, která tak ovlivnila můj život, že nejsem schopný to popsat:

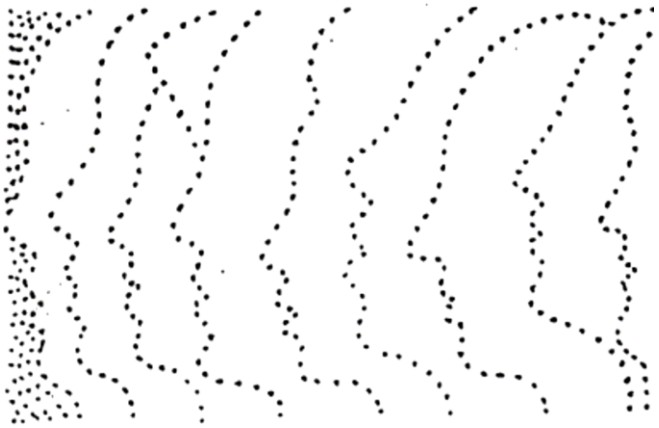
> Abychom se znovu otevřeli nějakému potěšení v sobě a v našem světě, je třeba přestat používat, nebo lépe, je třeba zcela převrátit jedno známí úsloví: Vrabec v hrsti *není* lepší než holub na střeše – pokud tedy nejste ornitology, kurátory muzea přírody nebo nemáte svou živnost postavenou na tom, že z vrabců vyrábíte speciální pochoutky pro labužníky. Vrabec v hrsti již vůbec není vrabcem: je exemplářem; může se stát pokrmem. Vrabci jsou vrabci jen tehdy, když sedí někde na stromě, když jsou zalezlí ve svém hnízdě nebo když s roztaženými křídly plují vzduchem. Jejich vlastní hodnota, hodnota coby vrabců, může být rozpoznána pouze z diskrétní a velkorysé vzdálenosti.[16]

Pátý podnět: **čtěte** texty významných mužů a žen, kteří sami byli schopni dlouze a láskyplně hledět na skutečnost, a spřátelte se s nimi. Seznam těchto lidí je působivý; zmíním jen pár svých osobních oblíbenců. Avšak všimněte si, co je to za lidi: to nejsou nějací samotáři, co kvůli svým neurózám utekli ze světa, ale lidé z masa a krve pevně zasazení do zcela reálného světa. Jsou to však také lidé zcela jedineční, protože každý z nich prorazil běžné hranice a rozšířil lidské limity do nekonečna.

Mám na mysli biblické postavy jako Abraháma a Marii z Nazareta, šeptající své „ano“ vůči Hospodinu, ačkoli nevěděli, kam je to zavede. Mám na mysli mučedníky jako Ignáce Antiochijského, který ve druhém století, na své mučivé cestě ke Koloseu řekl: „Jsem Boží pšenicí a budu rozemlet zuby divokých šelem, abych se mohl ukázat jako Kristův čistý chléb.“ Nebo mučedníky jako Martina Luthera Kinga, který ve 20. století pro svůj sen o svobodě pro černošské obyvatele prolil svou krev. Mám na mysli svaté jako Jana od Kříže, s typicky karmelitánskou vzájemností temné noci a jásavé radosti, očišťování a sjednocující podobnosti s Bohem. Svaté jako Thomase Mora: „Člověk Bohem

stvořený, aby Mu sloužil s humorem, v propletenci své mysli.“ Mám na mysli nekanonizované svaté ženy jako Dorothy Dayovou a Matku Terezu, s jejich pažemi objímajícími lidi bez domova a bez naděje od New Yorku po Kalkatu. Mám na mysli Anne Morrow Lindeberghovou, s jejím přesvědčením jdoucím proti proudu, že „toto je má hodina samoty“ (tak citlivě vyjádřeným v díle *Gift from the Sea*).[17]

Mám na mysli Lao-c’a, který vše dělal skrze své bytí, a rabiho Abrahama Joshuu Heschela, který vše dělal skrze uctívání. Mám na mysli filozofy jako Jacquesa Maritaina, který tvrdil, že rozšiřování či prohlubování našeho poznání není konceptuální, ale experimentální: člověk „zakouší“ Boha. Mám na mysli postavu newyorského mystika Mr. Bluea, kterého autor stejnojmenného románu Myles Connolly líčí jako muže, jenž provokativně unikl ze svázaností dnešního světa výkonu a prožíval čistou radost při hře v dechových kapelách a ve službě lidem na okraji.[18] Mám na mysli Nikose Kazantzakise, stojícího před pradávnou propastí, zcela klidně, beze strachu: „Jsou tři druhy duší, tři druhy modliteb. První: Jsem lukem ve tvých rukou, Pane. Napni mne, jinak zetlím. Druhý: Nepřepínej mě, Pane. Jinak prasknu. Třetí: Přepni mě, a komu záleží na tom, jestli prasknu. Zvol ty sám!“ Myslím na spisovatelku Flannery O’Connorovou, která zemřela na lupus, když jí bylo 39, na její zralé přijetí omezení, na její zkušenost s Bohem, který není nikdy vzdálený, stále tiše milující, s tak hlubokým křesťanským životem v jejím křehkém těle – na to, co mohu snad nejlépe vyjádřit výrazem jako „milost chodící o berlích“. Mám na mysli Thomase Mertona, vždy kontemplativního, avšak pohybujícího se od zřeknutí se k zapojení se, navazujícího kontakt s hinduisty, buddhisty i súfijci, protestujícího proti Vietnamu a násilí, rasové nespravedlnosti a nukleární válce. Dotkněte se mužů a žen, jako jsou tito, a dotknete se hvězd, dotknete se Boha.

Závěrečné slovo. Ironickým, až pohoršlivým aspektem současného hledání transcendentna, přímého zakoušení skutečnosti, je fakt, že dnešní hledači velmi zřídka pátrají v naší západní kultuře, v západním křesťanství. Je to ironické, ano až pohoršlivé, protože to je naše nestárnoucí tradice. Sahá až k Ježíši, kterého vidíme samotného s Otcem na hoře, na opuštěných místech, v zahradě. Její součástí jsou církevní a pouštní otcové: Řehoř z Nyssy nacházející Boha v Božím obraze, kterým je naše vnitřní já; Antonín hledající Boha v komunitě, Pachomius zase v samotě. Patří sem středověcí mystici, Eckhart a Hildegarda, Ruysbroeck a Juliana z Norwich. Své místo v ní má i Terezie z Ávily, která byla uvedena do extáze pohledem na růži, či Ignác z Loyoly, který zas do extáze upadal při pohledu na hvězdy.

Tuto naši tradici jsme zradili. Jen málokteří z těchto kontemplativních osobností utekli ze světa – a to se z něj ještě stáhli jen do určité míry. Avšak díky svému zabývání se lidmi a vášněmi pociťovali základní pravdu: naše nasazení a naše aktivity budou sterilní, neplodné, nebudeme-li muži a ženami modlitby. Ono heslo „modlit se prací“ má v sobě určité zrnko pravdy. Avšak může také být nebezpečně svůdné. Pokud ve vašem životě není osobní vztah mezi vámi a Bohem, pokud se na věci a lidi a Boha nedíváte dlouhým milujícím pohledem, vaše aktivita velmi pravděpodobně skončí frustrací a neúspěchem – a vy se stanete trosečníky.

Svět žízní po ženách a mužích, kteří znají Boha a milují Boha; protože jen takovéto ženy a jen takovíto muži mohou vydat dnešnímu paradoxnímu světu svědectví o živém Bohu, které tento věk vyžaduje. Mé osobní selhání – kde mohu prožívat opravdu devastující nedostatky – jsou mi trýznivě zřejmé: někdy nepůsobím jako člověk, který se na skutečnost dívá dlouhým milujícím pohledem. Důsledky? Někteří muži a ženy, kteří se mě dotknou, nebudou tímto dotykem rozechvěni, a tak zůstanou ve své samotě a budou dál zakoušet Boží nepřítomnost.

Kontemplace, moji drazí přátelé, není žádným luxusem; je spíše poznávacím znamením milovníka; poznávacím znamením křesťana.

Walter J. Bughardt, 1989

Poznámky

[1] Pozn. překl.: Podkladem pro překlad byl článek Walter J. Burghardt: „Contemplation: A Long Loving Look at the Real“, in Church No. 5 (Winter 1989): 14–17. V roce 2019 pro potřebu Řk farnosti Cheb (www.farnostcheb.cz) přeložil, původní poznámky doplnil a mezinadpisy opatřil Petr Hruška. Jazykové korektury Lenka Pučalíková.

[2] Pozn. překl.: Autorem tohoto klasického textu o kontemplaci z roku 1989 je jezuita Walter J. Burghardt (1914–2008). Byl katolickým knězem, profesorem církevních dějin a katolické teologie na Woodstock Theological Center na Georgetown University (Washington, D. C.), členem Mezinárodní teologické komise a několika ekumenických pracovních skupin a šéfredaktorem jezuitského Journal of Theological Studies (1946–1990), autor 25 knih a na 300 odborných článků.

[3] Pozn. překl.: Je třeba poznamenat, že pojetí kontemplace (či použití tohoto slova), jak je rozvinuto v tomto Burghardtově článku, není samozřejmě jediné možné. Jinak toto slovo používají např. karmelitánští autoři jako Terezie z Ávily či Jan od Kříže, jinak Ignác z Loyoly a zase trochu jinak někteří moderní autoři. V další diskuzi by musel být vyjasněn vztah mezi apofatickým a katafatickým přístupem ke kontemplaci, otázka role Kristova lidství a Kristova božství na cestě k ní, vztah mezi tzv. „přirozenou“ kontemplací (či přípravou pro kontemplaci, kontemplativní modlitbou) a „vlitou kontemplací“ (darovanou z Boží strany jako čistý dar) apod. To je ovšem již mimo možnosti těchto překladatelských poznámek.

[4] Pozn. překl.: Walter Kerr (1913–1966) byl americký spisovatel, režisér a kritik (en.wikipedia.org/wiki/Walter_Kerr).

[5] Walter Kerr, *The Decline of Pleasure* (New York: Simon and Schuster, 1962, s. 48. Tato esej mnoho čerpá z tohoto Kerrova díla, které je ve skutečnosti jedním z „nejužitečnějších“ textů, které jsem četl na téma kontemplace.

[6] Kerr, *The Decline*, s. 49.

[7] Kerr, *The Decline*, s. 54.

[8] Autor tím nejspíše naráží na anglický idiom *„(to) contemplate on (one's) navel“* (být zahleděn na svůj pupek). Původně tento výraz nejspíše navazoval na meditační praxi praktikovanou např. v józe či *hésychasmu*, která spočívala v soustředění se do středu, resp. na střed těla, tj. pupek (srov. řec. *Omphaloskepsis*). Ovšem v ironickém významu se odtud vyvinulo rčení, že si člověk nevidí přes vlastní pupek, je příliš zahleděn do sebe, příliš se zabývá sám sebou a svými problémy apod.

[9] Pozn. překl.: „Good Lord! The thing was a mystery and we measured it.“ Eric Gill, Letter to Andre Raffalovich, 24. 9. 1914 (Letters of Eric Gill, edited by Walter Shewring, Jonathan Cape, London, 1947). Kontextem tohoto zvolání byla otázka po možnostech kritiky uměleckého vyjádření. Arthur Eric Rowton Gill (1882–1940), slavný anglický sochař, řezbář, grafik, designér a typograf, syn anglikánského pastora, v r. 1913 přestoupil ke katolicismu. Po roce 1989 se na základě jeho deníků potvrdilo, že jeho sexuální chování, včetně erotického a sexuálního zneužívání vlastních dcer, sester a psa, bylo v kontrastu s jeho vyznáním (https://en.wikipedia.org/wiki/Eric_Gill).

[10] Kerr, *The Decline*, s. 210–211.

[11] Pozn. překl.: Později na toto místo článku autor (?) přidal: „Kontemplace znamená vidět věci takové, jaké skutečně jsou. Kontemplací je ono biblické ‚Ztište se a vězte, že já jsem Bůh‘ (Žalm 46,10). Kontemplací je to, o čem mluví Terezie z Ávily jako o pochutnávání si na pečené koroptvi. Když to slyší její spolusestry, jsou pohoršené. A Tereza se jen směje: ‚V době modlitby se modlete! V době, kdy je čas na koroptve, pochutnávejte si na koroptvích!‘ Pro toto ji Kazantzakis měl v takové oblibě. Z takovéto kontemplace vyrůstá čiré potěšení, ono potěšení, kterému se moderní člověk vzpírá, protože je ‚neužitečné‘.“ Citováno podle *Saturday Reading: Winter by Walter J. Burghardt* https://thevalueofsparrows.com/2015/01/24/saturday-reading-winter-by-walter-j-burghardt.

[12] Josef Pieper, *In Tune with the World: A Theory of Festivity*, New York: Harcourd, 1965 (starší, ale stále aktuální)

[13] Pozn. překl.: Pierre Teilhard de Chardin byl francouzský náboženský myslitel a vědec, geolog a paleontolog, člen Tovaryšstva Ježíšova (jezuita). Je znám především pro svůj koncept vesmíru jako skutečné evoluce, jež není předurčená či plánovaná, ale směřuje ke svému cíli v bodu omega, který rozmanitost světa aktivně spojuje a přitahuje (https://cs.wikipedia.org/wiki/Pierre_Teilhard_de_Chardin).

[14] Pozn. překl.: Percy Bysshe Shelley (1792–1822) byl anglický básník, jenž patří k nejvýznamnějším romantickým autorům. Je považován za tvůrce jedněch z nejlepších lyrických básní a eposů napsaných v anglickém jazyce (https://cs.wikipedia.org/wiki/Percy_Bysshe_Shelley).

[15] In *Between God and Man* (New York: Harper, 1959), s. 40.

[16] Kerr, *The Decline*, s. 245.

[17] Pozn. překl.: Kniha Anne Morrow Lindeberghové *Gift from the Sea* byla prvně publikována v r. 1955, dodnes vyšla ve více než 3 milionech výtisků a byla přeložena do 45 jazyků. Autorka, matka pěti dětí, se v knize dělí o své reflexe na téma mládí a stáří, láska a manželství, mír, samota, spokojenost… Zapisováním těchto reflexí během krátkých úniků ze svých všednodenních povinností pomáhá autorka svým čtenářům nalézt prostor pro kontemplaci a kreativitu uprostřed jejich vlastních životů. Zdroj této poznámky: https://www.goodreads.com/book/show/77295.Gift_from_the_Sea.

[18] Pozn. překl.: Myles Connolly (1897–1964) byl spisovatel a hollywoodský scénárista a producent. Jeho nejslavnějším románem byl *Mr. Blue* (1928), jejž napsal ve svých 27 letech a který vyšel v mnoha dalších vydáních a vychází až do dneška. Hlavní postava románu, J. Blue, je mladý muž, který se rozhodne vzít své křesťanství vážně. Rozhází své dědictví stejně rychle, jako je získal. Je jakýmsi sv. Františkem z Assisi přesazeným do 20. století. Přespává v kartonových krabicích na střeše newyorských mrakodrapů. Objímá chudé jako své nejlepší přátele, nedůvěřuje příslibům spojeným s technologiemi a je fascinován vším, co nějak zobrazuje hloubku a šířku Božího univerza. Je tou nejsvobodnější bytostí, jakou si lze jen představit. Křesťanství je pro něj hlubokou radostí a výzvou. Pokouší se založit skupinu, která by v dnešním světě šířila poselství lásky. Začíná se mu to dařit, ale když se jednomu z členů skupiny pokouší zachránit život, je sražen autem, hospitalizován a v nemocnici nakonec zemře. Zdroj: http://www.bookrags.com/studyguide-mr-blue.